ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարւանը 6 րուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ:

Թղթակցութիւնները գրւում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հնագիտական ժողովը:—Ներքին տեսութիւն. կոմս Լօրիս-Մելիքօվի գործունէութիւնը: Նամակ Աշնակից: Նամակ Բօստօվից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն. Սովը Հայաստանի մէջ:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Բանասիրական. Խենթը:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յայտնի է որ եկող 1881 թւին լինելու է Թիֆլիսում ընդհանուր ռուսաց հնագիտական ժողովը: Այդ ժողովը կը զբաղի Կովկասի և Անդրկովկասի հնութիւններով:

Հայոց հին քաղաքակրթութիւնը, որի հետքերը նշմարւում են սկսած Թիֆլիսի նահանգից մինչև Պարսկաստանի և ասիական Թիւրքիայի խորքերը, անշուշտ, մեր կարծիքով, իր պատւաւոր տեղը պիտի բռնի հնագիտական ժողովի մէջ:

Անկասկած հայ գիտնականները ինչպէս Էմին, Պատկանեան, Ալիշան, Այտընեան և ուրիշները կը ներկայանան այդ ժողովին և իրանց ուսումնական հետազօտութիւններով կը նպաստեն հայոց ազգի վերաբերեալ հնագիտական շատ խնդիրների պարզելուն, բայց ցանկալի է որ և մեզ մօտ եղած և մինչև այսօր անյայտ մնացած մասնաւոր անձանց որ և է հնագիտական հետազօտութիւնները, հանդէս դուրս գային և հնագիտական ժողովի առջև ներկայանային:

Գաւառացի հայ երիտասարդների մէջ կան մի քանի անհատներ, որոնք որպէս սիրողներ, տարիներով պարապել են այս կամ այն պատմական ազգային հնութեան, այս կամ այն ազգագրական կամ լեզուագիտական երևոյթի ուսումնասիրութեամբ: Թէև այդ տեսակ աշխատութիւնները զուրկ էլ լինէին բուն գիտնական արժանաւորութենից, այնուամենայնիւ, մեր կարծիքով, որպէս հում անմշակ նիւթ, մեծ արժէք կարող էին ունենալ գիտնականների աչքում, նոր լոյս գցելով մեր երկրի վերաբերութեամբ դեռ ևս անբացատրելի մնացած շատ խնդիրների վրա:

Հարկաւոր կը լինէր որ Թիֆլիսը, կովկասեան հայերի ինտելիգենցիայի կենտրոնը, անտարբեր չը մնար դէպի լինելու հնագիտական ժողովի աշխատութիւնները: Մեր կարծիքով շատ լաւ կը լինէր, եթէ Թիֆլիսեցի հայերը կազմէին մի պատրաստական մասնաժողով, եթէ հնար է իրանց մէջ մի գումար հաւաքէին և ուղարկէին սորան նորան այս կամ այն գաւառը հնագիտական, լեզուագիտական, ազգագրական կէտից ուսումնասիրելու և հնութիւններից լուսանկար պատկերներ հանելու:

Նոյն մասնաժողովը կարող է ընդունել գաւառներից այնտեղ գտնված զանազան գրուածները, մենոգրաֆիաները, նոյնպէս և հնագիտական զանազան կտորները ու նմուշները:

Այս հարցի վրա մենք յոյս ունենք դարձեալ մի քանի անգամ խօսելու:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՄՍ ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

«Wiener Presse» լրագրի Ս. Պետերբուրգի թղթակիցը գրում է հետևեալը կոմս Լօրիս Մելիքօվի գործունէութեան մասին:

«Ամբողջ օրը կոմս Լօրիս-Մելիքօվ աշխատանքներով է ծանրաբեռնւած: Առաւօտները նա աշխատում է իր կանցելարիայի մէջ: Կէսօրին նա ներկայանում է Թագաւոր Կայսրին, կէսօրից յետոյ պարապում է կամ մասնաժողովի անդամների, կամ մինիստրների հետ և միայն 5 ժամին նստում է ճաշելու և յետոյ հեռանում քիչ հանգստանալու համար: Մի անգամ պատահել է, որ կոմսին այցելելու համար եկել է նրա մօտ Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչ և կոմսին անհանգիստ չանելու համար, սպասել էր նրան գրասենեակում մի քառորդ ժամից աւելի: Շաբաթը երկու անգամ, երեքշաբթի և հինգշաբթի օրերը 2—3 ժամ կոմսը ընդունում է մասնաւոր անձանց: Այդ ժամանակ նրա հետ գործ ունեցող իւրաքանչիւր անձ առանց դըժուարութեան նրան ներկայանում է: Դէժուռնի ստատսկի սօվետնիկ Ուշեմովից, կամ օրապահ ադիւտանտը ընդունում են այցելուներին, որոնք, իրանց խնդրքի համեմատ, կամ բաւականութիւն, կամ պատասխան են ստանում, կամ հրաւիրւում են սպասել կոմսին: Կոմսը լսում է բերանացի խնդիրները, կարդում է գրաւորները, տալիս է առհասարակ կարճ, բայց բաւարար պա-

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԼԱ.

Մի և նոյն գիշերը, երբ Վարդանը, Հայրապետը և Ապօն բանտի մէջ փիլիսոփայութիւններ էին անում, խորհում էին դժբախտ հայրենիքի դժբաղդ ժողովրդի վիճակի մասին,—Թօմաս էֆէնդին գտնվում էր գիւղի քահանայի տէր-Մարուքի տան մէջ, և ընթրիքից յետոյ ուրախ, զուարթ, շատախօսում էր և հանաքներ էր անում տէրտէրի հետ:

Դա մի և նոյն տէրտէրն էր, որ այնքան հոգսեր պատճառեց պ. Սալմանին, իսկ այժմ լսելով նրա կորուստը, ցաւում էր, ոչ այն պատճառով, որ ասպարէզից պիտի անհետանար մի նշանաւոր գործիչ, այլ առհասարակ հայի կորուստը ցաւալի էր նրա համար: Տէր հայրը չար մարդ չէր, և եթէ նա ընդդիմութիւն էր գործում, կամենում էր խանգարել պ. Սալմանի դպրոցների գործը,—այդ դարձեալ նրա բարի ցանկութիւններիցն էր առաջ գալիս, որովհետև վնասակար էր համարում:

Նա մի ժամանակ հասարակ գիւղացի էր, փոքր ի շատէ գրել-կարդալ սովորել էր իր մանկութեան ժամանակ ս. Յովհաննու վանքում: Գիւղատնտեսութեան մէջ նրան չը յաջողվեցաւ, աղքատացաւ և գնաց օտար երկիր բախտ որոնելու: Պանդխտութեան մէջ նոյնպէս չը յաջողվեցաւ նրան. մի ժամանակ Վան քաղաքում ղաւէջի էր. գործերը վատ գնացին, ճնաւինցաւ, և առանց մի փարայ վաստակելու, վերադարձաւ իր հայրենիքը: Այստեղ ապրուստի մի ուրիշ միջոց չը գտնելով, տէրտէր դարձաւ:

Այն գիշեր քահանայի տանը հրաւիրված էր և գիւղի մանկավարժը, երեխի տիրացու Սիմօնը, որը տէր հօր փեսան էր: Այդ մարդը մեծ կարծիք ունէր իր գիտութեան վրա (գիւղացիներն էլ նոյն կարծիքն ունէին նրա մասին) և առաւելապէս հպարտանում էր նրանով, որ տէր հօր փեսան էր:

Խօսակցութեան առարկան այն օր ծերունի Խաչօի տան մէջ պատահած անցքերն էին, որ մեծ սարսափ էին գցել բոլոր գիւղացիների վրա, և առաւելապէս անհանգստացնում էին տէր հօրը:

—Էշը կը գայ, ձին կուտէ, տէր հայր, շարունակեց էֆէնդին ընդհատված խօսակցութիւնը,—աշխարհի կարգը միշտ այդպէս է եղել և այդպէս էլ կը շարունակվի: Այն որ Աստուած է կարգադրել, մարդը չի կարող փոխել: Աստուած մէկին աղայ է ստեղծել, միւսին մշակ: Մէկը կը գայ, միւսը կուտէ: Հայը սովորել է աշխատանքին, քուրդը և թուրքը սովորել են ուտելուն: Եթէ աշխատողը չը լինի, ուտողը չէ կարող ապրել: Եթէ ուտողը չը լինի, աշխատողը չէ կարող ապրել: Թուրքերը մեզ պահում են իրանց սրով, մենք էլ պէտք է պահենք նրանց մեր աշխատանքով: Աստուած թուրքի ձեռքում սուր է տուել, իսկ հայի ձեռքում—բահ: Մէկը միւսի տեղը չի կարող բռնել:

—Այդ իրաւ է, պատասխանեց քահանան, երեսը խաչակնքելով,—Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս սուրբ Աւետարանի մէջ հէնց այդպէս է ասում, որ առանց Աստուծոյ կամքին տերևն էլ ծառից ցած չէ ընկնում. առանց նրա կամքին մի մազ էլ մարդու գլխի վրա չէ սպիտակում.—բոլորը նրա ձեռքումն է:

—Այդպէս է, ճշմարիտ է... հաստատեց և տիրացու Սիմօնը, նոյնպէս երեսը խաչակնքելով:

Յետոյ նրանք սկսեցին խօսել գիւղացիների, պատերազմի պատճառով աւելի սաստկացած, հարստահարութիւնների վրա: Տէրտէրը, բոլորովին իր անձնական շահերի կէտից նայելով կատարվող յափշտակութիւնների վրա, զանգատվում էր, ասելով, թէ կառավարութեան հարկերը այն աստիճան ծանրացել են, որ բոլորովին սպառում են գիւղացիների արդիւնաբերութիւնը, և եթէ մի բան մնում է, այն էլ քրդերն են տանում,—այդ պատճառով ինքը շատ վատ է վարձատրվում, շատ անգամ պսակ, մկրտութիւն և թաղում է կատարում, առանց մի փարայ ստանալու: Գիւղացիները խոստանում են, թէ յետոյ կը վճարեն, բայց, կամ չեն կարողանում տալ, կամ խաբում են, և դրա համար տէրտէրը այժմ գիւղի մէջ շատ ապառիկներ ունի, և վճռել է այսուհետև չը կնքել, չը պսակել և չը թաղել, մինչև վարձը սկզբում վճարելու չը լինեն. որովհետև, ինքն էլ մարդ է և ապրել է ուզում:

—Տէր հայր, պատասխանեց էֆէնդին գործադէտ մարդու եղանակով,—գիւղացուն դուք այնքան չէք ճանաչում, որքան ես եմ ճանաչում: «Աստուած գիւղացուն մի հոգի է տուել, այն էլ չի կարողանում առնելու, բայց երբ հոգեհան հրեշտակը սուրը ձեռին կանգնում է նրա գլխին, այն ժամանակն է տալիս հոգին»: Դրանից պէտք է մենք օրինակ վեր առնենք: Գիւղացին առանց այն «օրհնեալ փայտը» տեսնելու, փող չի տայ: Դուք ձեր ապառիկների հաշիւը պատրաստեցէք, թուղթը յանձնեցէք ինձ, ես կը տամ իմ զափթիաներից մէկին, նա կը հաւաքէ: Ես չեմ թողնի, որ ձեր մի փարան էլ կորչի:

—Օրհնեալ եղերուք, Աստուած ձեզ երկար կեանս պարգևեսցէ, պատասխանեց քահանան,—հաշիւը այժմս էլ պատրաստ է:

—Կարդացէք, տեսնեմ որքան է:

Տէրտէրը դուրս բերաւ ծոցից մի թերթ թուղթ, կեղտոտ, խղոտած, գեղնած, և երկար տարիներ նրա ծոցում պահվելով, բոլորովին քրքրված և իր վաղեմի գոյնը կորցրած:—Դա նրա հաշւեգիրքն էր: Թերթի չորս երեսների վրա, խոշոր տառերով, ծուռումուռ տողերով գրված էին տէր հօր ապառիկները: Նա թուղթը մօտեցրուց աչքերին, փորձ փորձեց կարդալ, բայց կարդալ չը կարողանալով, թերթը տուեց վարժապետին տալով.

—Առ, տիրացու Սիմօն, դու կարդա, իմ աչքերը չեն ջոկում:

Տիրացու Սիմօնը առեց հաշիւը, մի քանի անգամ հազաց, ծօծրակը քորեց, ուղղվեցաւ, և թերթը մօտեցնելով աչքերին, սկսեց կարդալ այնպիսի մի ճառական եղանակով, որ կարծես, կոնդակ էր կարդում:

«Ջօլախ Մկօի աղջիկը կնքեցի, փողը մնաց 5 ղուրուշ: աղջիկը մէկ շաբաթից յետոյ մեռաւ, թաղեցի, փողը մնաց 7 ղուրուշ: Խլօի տղան պսակեցի, փողը մնաց 10 ղուրուշ. ստացայ 30 խուրձ խոտ. փողը կանէ 3 ղուրուշ: Փանօի կնիկը հիւանդ էր, գնացի նրա տունը, երեք գլուխ բժշկական աւետարան կարդացի, փողը մնաց 3 ղուրուշ: Սագօի տղան խաչը ջրից հանեց. Բարսօն 30 ղուրուշ էր տալիս, որ ինքը հանէ. ես Սագօին խաթր արեցի, 20 ղուրուշով բաւականացայ, փողը մնաց 20 ղուրուշ. ասաց կալի ժամանակը ցորեան կը տամ, գնացի, ուզեցի, չը տուեց: Գըրգօրն էլ վկայ է»...

Եւ այսպէս, մինչև միւսի ետևից գրված էր մի ահագին պատմութիւն: Դա իսկապէս հաշիւ չէր, այլ տէր հօր քահանայական գործունէութեան մի քանի տարւայ ժամանակագրութիւնն էր, թէև խառնափնթոր կերպով նկարագրված, բայց բո-